

RÄÄKIDES PIMEPUBLIKUST

Ene Paaver küsis hiljuti, et miks ma hakkasin proovima kätt draamažanris. Vastasin talle tol hetkel spontaanselt, et dialoogi pärast. Pikemalt järele mõeldes tuleb tunnistada, et see on ainult osalt tõsi.

Mõistet „pimeteater“ kohtasin esimest korda Ivar Põllu kirjutises, mis avaldati „Draama 2005“ kataloogis. Peaaegu labaselt täpne, kuid samas lummas määratlus, mis selgitab mulle mu teatud ettevaatlikkust suveteatri suhtes. „Teater“ tähendabki minu jaoks „pimeteatrit“, tõsiasja, et muu maailm kustutab oma tuled vaataja ümbert ära ning nähtavale jääb ainult lugu laval. Sama efekt on kinos. Kuid kinolinal toimuvat iseloomustab a) distantseeritus ja b) lõpetatus. Distantseeritus tähendab ilmselget tõsiasja, et vaataja viibib vaadatavast eemal, see, mida ta näeb, pole tegelikult enam kohal, vaataja näeb toimunu jälge filmilindil, katkestuste jadast vormitud lugu. Lõpetatus tähendab aga seda, et jälg püüab olla kui mitte filigraanne, siis paigas: valitud kaadrid on piiratud kindlasse järjekorda ja valitult monteeritud; tulemus, hoolimata sellest, kas see on „hea“ või „halb“, „õige“ või „vale“, on valmis.

Teatris aga distants lahustub. Või pigem on see distants teist laadi, tinglikum. No99 esimeses suurepärases lavastuses „Vahel on tunne, et elu saab otsa ja armastust polnudki“ mängitakse taotluslikult selle tinglikkusega, õrritatakse publikut tema rollist väljuma, kuid publik pole valmis sümboolset ja samas füüsilist distantsi hülgama. Selgub, et piir on rangelt vabatahtlik, kuid ometi niivõrd lähedal, nii et sümboolset seina publiku ja lava vahel on võimalik alati puutuda – ja purustada.

Kuid siinse jutu iva on see, et ükski teatrilavastus pole kunagi lõpetatud. Lavastus võib iga etenduse ajal uuesti sündida. See tähendab juhuslikkust, mida iga professionaalne teatritegija püüab vähendada, kuid täielikult ei kao juhuslikkus etenduses(t) kunagi. Seda võimsam, kui juhuslikkuse kiuste ülejäänud reaalsus kustub, või veelgi enam – koondub lavale, mis moonduv hetkeks pimenenud maailma keskmeks.

Nii et vähemalt lavastatavaid näidendeid kirjutava kirjaniku jaoks leidub paberile pandud tegelaste kehastumisest vähe lummasvamaid asju. Novellis ja romaanis võivad karakterid väljenduda ja tegutseda veenvalt, kuid nad jäävad sõnadesse, trükivärvi, paberi ja kirjatähtede keskele. Laval on karakter näitleja kehastuses korraga füüsiliselt tajutav: ta hingab, tal on konkreetsed näojooned ja hääl, mida ei pea kirjeldama. Siin saab mitte-verbaalne lihaks. Õnnestumise korral on kirjaniku tegelane hetkeks nii argisusest välja kiskuv sümbol, tähenduste kandja ja andja, mõtete anum kui ka elusolend, kes võtab tegelase kirjaniku käest ja paneb ta mõneks ajaks hingama, higistama, nutma, naerma – väljaspool kirjaniku tahet.

See lummas väljavaade muudab vähemalt mind teatri suhtes... pimedaks. Olen osa pimepublikust.

JAN KAUS,

Eesti teatri festivali „Draama 2005“ žürii esimees